

internationaal **Lied**
Festival zeist

Les Apaches

Parijs rond 1900: een groep vrienden ontmoet elkaar regelmatig om hun passie voor kunst te delen. Hoewel de meesten van hen kunstenaars zijn, voegen ook een priester en zelfs een piloot zich bij dit gezelschap. Wekelijks komen ze bijeen in het appartement van de schilder Paul Sordes op de vijfde verdieping van de *Villa du Phénix* aan de Rue Dulong. Daar maken ze muziek, dragen elkaar hun gedichten voor en discussiëren tot laat in de nacht over kunst. Meer dan tien jaar blijft de groep bij elkaar, totdat in 1914 de Eerste Wereldoorlog een eind maakt aan hun eendrachtige kameraadschap.

Onder anderen de componisten Maurice Ravel, Déodat de Séverac, Igor Stravinsky, Maurice Delage en Manuel de Falla, de pianist Ricardo Viñes, de dichter en schilder Tristan Klingsor en de schilder Paul Sordes maken deel uit van de groep. De vrienden adviseren elkaar, luisteren naar elkaars werk en helpen elkaar met het overschrijven van orkestpartijen. Ze hebben bewondering voor Chinese kunst, de gedichten van Mallarmé, Rimbaud en Verlaine, de schilderkunst van Cézanne en Van Gogh en de muziek van Russische componisten.

Pelléas en Mélisande

Alhoewel Debussy geen deel uitmaakt van Les Apaches, kent hij wel enkele leden van de groep. In het bijzonder pianist Ricardo Viñes, die verschillende pianowerken van Debussy in première bracht, naast werken van zijn clubgenoten Ravel, De Séverac en De Falla. De groepsleden lopen weg met Debussy's opera *Pelléas et Mélisande*. Ze waren aanwezig bij alle veertien uitvoeringen van de eerste reeks voorstellingen in 1902 en probeerden anderen te overtuigen van de schoonheid en het belang van dit werk, dat bij zoveel behoudende musici voor opschudding had gezorgd. Hun passie voor deze opera kan gezien worden als de directe oorzaak voor het ontstaan van Les Apaches.

Een Parijse bende

Ze noemen zich Les Apaches, naar de beruchte, gewelddadige bendes, die de boulevards van Parijs destijds onveilig maakten. Het verhaal gaat dat de vriendengroep eens in een opgetogen, en ongetwijfeld luidruchtige, stemming door de straten zwierf na een bezoek aan het theater en daar tegen een krantenjongen opbotste, waarna de knul schreeuwde: 'Attention Les Apaches!' Doelend op de bende. De vrienden, die elkaar zagen als artistieke verschoppelingen, namen deze naam meteen over. Maar een officiële club werd Les Apaches nooit. Het zou een van de redenen kunnen zijn waarom de naam van de groep nooit gangbaar werd en niet werd opgenomen in de geschiedenisboeken. Het feit dat we weten van het bestaan is te danken aan brieven en documenten van de groepsleden, waarin deze benaming regelmatig voorkomt.

Clubcultuur

Ondanks hun informele status scheppen de leden van Les Apaches er genoeg in een cultuur te creëren met gewoontes die een sterke gelijkenis vertonen met die van officiële clubs en genootschappen. Zoals het fluiten van een herkenningmelodie - het eerste thema van de *Tweede Symfonie* van Borodin - zodat zij elkaar makkelijk zouden kunnen vinden in de drukke foyer van de opera of om hun aanwezigheid bekend te maken, als ze aankwamen op een feest. Ook het spooklid dat ze verzonnen, Gomez de Riquet, is er een voorbeeld van. Wanneer ze zich gevangen voelden op een saai feest, ontsnapten ze met de verontschuldiging dat ze moesten vertrekken voor een afspraak met hun denkbeeldige vriend. En ze gaven elkaar bijnamen. Ravel werd 'Rara' en De Séverac 'Dodo' of 'Docteur'. Hun brieven eindigden ze steevast met een speciale groet: 'Apachamicalement'.

Behalve bij de opera of op feesten, ontmoeten Les Apaches elkaar in het begin in de *Villa du Phénix*, maar nadat hun nachtelijke bijeenkomsten daar te veel overlast veroorzaakten, moest de groep op zoek naar een nieuwe locatie om elkaar te treffen. Het was Delage die er uiteindelijk in slaagde een vrijstaand paviljoen te huren in een tuin bij Auteuil. Verder waren ze regelmatig te gast bij de salons van letterkundige Cipa Godebski en diens vrouw Ida, een welgesteld echtpaar dat op grootse wijze veel kunstenaars onthaalde. Al in 1902 frequenteerden de eerste leden van Les Apaches hun salon.

Artistieke samenwerking

De sterke onderlinge band tussen de leden van Les Apaches bleek een vruchtbare bodem waarop kunst kon bloeien in een tijd die bol stond van verandering, en waarin kunstenaars de kans kregen nieuwe paden te betreden. Er ontstonden levenslange vriendschappen binnen de groep, zoals tussen naamgenoten Maurice Ravel en Maurice Delage. De laatste leerde zichzelf op gehoor cello en piano spelen en koos pas na zijn 20ste voor een muzikale loopbaan. Ravel, van wie Delage een van de weinige leerlingen was, moedigde hem aan te componeren en zou een van zijn beste vrienden worden. Ook hun beider voorliefde voor de cultuur uit het Verre Oosten schiep een band tussen de twee en is in hun muziek terug te horen. En het was tenslotte Ravel die Delage voorstelde aan Stravinsky tijdens een repetitie van diens ballet *L'Oiseau de Feu*. Tot aan de première in 1913 van *Le Sacre du printemps* - dat een nog groter schandaal werd dan Debussy's *Pelléas et Mélisande* - kwamen Delage en Stravinsky vaak bij elkaar over de vloer.

De liederen in het recital

Déodat de Séverac studeerde compositie in Parijs bij Vincent d'Indy. Omdat hij de rust van zijn geboortestreek verkoos boven de activiteit van de metropool, keerde hij regelmatig terug naar Zuid-Frankrijk. Zijn liederen zijn verfijnd en suggestief. In *À l'aube de la montagne*, op een prachtig gedicht van De Séverac zelf, kunnen we zelfs de klokslagen van de metten tellen.

De artistieke samenwerking tussen de groepsleden vinden we ook in het liedoeuvre van **Maurice Ravel** terug. Zo komen we teksten tegen van drie andere leden van Les Apaches: de dichters Tristan Klingsor en Léon-Paul Fargue, en muzikcriticus Michel-Dimitri Calvocoressi. Klingsor, pseudoniem voor Léon Leclère, schreef de gedichten voor Ravel's *Shéhérazade*. Een cyclus uit 1903 die karakteristiek is voor Les Apaches door de oosterse thematiek, de muzikale verwantschap met het Russisch oriëntalisme van *Mélisande*. *Shéhérazade* geniet vooral bekendheid als een werk voor zang en orkest,

maar Ravel schreef ook een versie voor zang en piano. De pianoversie kreeg zijn première zelfs eerder dan de orkestversie bij een privé uitvoering in de salon van Marguerite de Saint-Marceaux, waarbij de componist zelf achter de vleugel plaatsnam.

Manuel de Falla schreef slechts drie nummers met Franse teksten, de *Trois mélodies*. In het tweede nummer keert een populair Apaches-thema terug. Het delicate gedicht van *Chinoiserie* schetst een nogal clichématig beeld van een Chinese geliefde, die ver weg is. In *Séguidille* is de beschrijving van een Spaanse dame weer een beetje stereotiep. De Falla weet deze teksten echter optimaal te toonzetten, wat resulteert in een pakkende, muzikale tour de force.

Maurice Delage's vurige interesse in muziek begon toen hij in de twintig was. Hij leerde cello en piano spelen op gehoor en werd als componist aangemoedigd door Ravel, die zijn goede vriend en leraar werd. Een ander Apaches-lid waar hij sterk bevriend mee was, was Stravinsky. Delage was zeer kritisch over zijn eigen werk, wat leidde tot een klein maar voortreffelijk oeuvre.

In *Du livre de Monelle* is het ontroerende gedicht van Marcel Schwob door Delage omgetoverd tot doorschijnende en aanhankelijke muziek. Schwob noemde zijn geliefde Louise - op haar eigen verzoek - 'Monelle', wat 'mijn zij' betekent. Al twee jaar nadat ze elkaar ontmoetten stierf Louise aan tuberculose. In liefdevolle herinnering vereeuwigde Schwob haar in *Du livre de Monelle*.

Rond 1900 schreef **Déodat de Séverac** zijn *Deux mélodies nouvelles*. In *Chanson pour le petit cheval* is de galop van het witte paardje steeds te horen en van *Les hiboux* kunnen we een wijze les leren: de houding van de uilen leert de wijze dat je in deze wereld tumult en beweging moet vrezen.

Siete canciones populares españolas is een cyclus van traditionele Spaanse liederen, die al snel grote populariteit heeft verworven en in allerlei vormen wordt uitgevoerd, er zijn arrangementen voor piano solo, zangstem en gitaar, piano en cello en twee versies voor orkest. Oorspronkelijk door **De Falla** gecomponeerd in Parijs en opgedragen aan Madame Ida Godebska - die regelmatig bijeenkomsten organiseerde voor Parijse artiesten - werd de cyclus voor het eerst in 1915 in Madrid uitgevoerd.

Alle liederen in deze cyclus komen uit verschillende regio's van Spanje en hebben hun oorspronkelijke karakter en aantrekkingskracht behouden, zonder ooit in cliché's te vervallen. Allemaal gaan ze over de liefde en alle emoties die daarbij horen, vreugdevol én pijnlijk. Zoals het meestal gebeurt met grote componisten, gaf De Falla zijn eigen draai aan de originele liederen, waardoor ze interessanter werden.

Maurice Lammerts van Bueren